

KLASİK SOSYOLOJİ

Eserin orijinal adı: Classical Sociology, Bryan S.Turner, 1999, Çeviren: İdil Çetin, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, 453 s.

İbrahim GÜMÜŞAY*

Çağdaş toplumsal kuramcılar yaşadığımız dünya sorunlarının, sosyoloji klasiklerinin ele alındığı dönemden farklı olduğunu, bu nedenle erken dönem sosyologlarının kendi zamanında yaptığı sosyolojik görüşlerin günümüze faydası olmayacağını belirtse de; sosyoloji ilminin geçmiş birikimden beslenerek boy attığı aşikârdır. Sosyoloji klasiklerini okumak, düşünsel bir süreç yaşama açısından sosyologlar için önemlidir. Nitekim sosyoloji klasiklerini okuyarak bir tarihsel farkındalık sağlamak modern dünyayı anlamlandırmada kilit noktadır. Bilinmelidir ki, insan ürünü bir ilimden çeşitli tarihsel dönemdeki toplumsal olayları kapsayacak evrensel bir mesaj üretmesini beklemek mümkün değildir. Burada yapılması gereken geçmiş birikimlerden eleştirel düşünme ve araştırma yoluyla faydalanmaktır.

Klasik sosyoloji adlı eserde Bryan S. Turner, Modern dünyanın anlaşılmasında klasik sosyoloji mirasının önemini ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Eser İki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda, erken sosyolojinin gelişiminde kilit öneme sahip düşünürler (Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel, Emile Durkheim, Karl Mannheim ve Talcott Parsons) ele alınmaktadır. İkinci kısımda, 19.yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında sosyolojik ve antropolojik araştırmalarda baskın olan kilit öneme sahip kuramlar detaylarıyla anlatılmaktadır.

Yazar esere, K.Marx ve M. Weber arasındaki ilişkiye dikkat çekerek başlamaktadır. Weber'in Marx'tan toplumsal bir araştırmacı olarak etkilendiğini kabul etse de, Marx'ın komünizmi ile Weber'in liberalizminin çatıştığını belirtmektedir. Önceleri Marx'ın ideolojisinin daha popüler olduğunu ancak daha sonraları örgütlü komünizmin çökmesiyle birlikte, o dönemde "burjuva sosyologu" olarak tanımlanan Weber'in önem kazandığını belirtmektedir. Weber kapitalizmi iktisadi açıdan değil, kişiliği değiştirme ve dönüştürme durumuna göre ele almaktadır. Marx ve Weber arasındaki çekişme her ne kadar sonuçlanmasa da, bu tartışmadan ortaya çıkan bulgular yeni araştırma alanları oluşturmaya devam edecektir.

---

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

Nietzsche'nin felsefi mirasının Weber'in, sosyal bilimler epistemolojisinden kişiliğine yapmış olduğu etkilere değinmesinin yanı sıra, Weber'in sosyolojisinde Nietzsche'nin eleştirel felsefe mirasının kimi asli özelliklerini gözden kaçırdığını belirtmektedir. Yazar, Weber'in yorumlamış olduğu olguların sonraki çağlarda tekrar yorumlanarak dinden siyasete birçok alanı etkilediğini düşünmektedir. Devamında Weber'in klasik sosyolojiye katkılarını, postmoderniteyle ilişkisini ele alırken onun kuramını destekleyen ve eleştiren düşüncelere yer vermiştir. Onun sosyolojisinin kendi döneminde Alman siyasetiyle bağlantılı olduğunu, Weber'i ve modern sosyolojiyi yeniden yorumlamanın sosyoloji mirasına değer katacağını düşünmektedir.

Weber'in moderniteye karşı muğlak bir tavır sergilemektedir. Ona göre modernleşme, geleneksel otoritelerin dünyayı anlaşılır ve meşru kıldığı geleneksel ideolojiyi sekteye uğratarak her şeyi bir rasyonalite ilkesine göre ölçüp biçmektedir. Modernizmi kurulu düzene karşı bir tehlike olarak gören Weber siyasal düzen ve istikrardan yana bir tavır sergilemektedir.

Löwith'in Heideggerci varoluşçuluğunu değerlendirilirken onun kendi çalışmalarının ve yaşamının düşünsel olarak tarih kuramına, Hegel idealizminin ve Marksizmin mirasına; siyasal olarak ise faşizmin Almanya'daki entelektüeller üzerindeki etkisine bağlı olduğuna dikkat çekilmektedir.

E. Durkheim'i *Civic Morals* adlı eseriyle ele alan yazar, toplum bağlamında muhafazakârlığı incelemektedir. Modern toplumun asıl sorununun ahlaki otoritenin yavaş yavaş aşınması olduğu ve *Civic Morals*'ın görevinin, bu krizi tarif etme ve ahlaki yönergelerin oluşturulması için bir dizi çözüm sunmak olduğunu belirtmektedir. Durkheim yeterli bir siyaset sosyolojisi geliştirememesine dikkat çekilirken toplumun düzenlenmesinin ve ahlaki faaliyetin yönlendirilmesinde devletin ön plana çıkarmasının önemli bir olgu olduğuna işaret edilmektedir. Yazara göre Durkheim toplumsal ahlakı ön plana çıkarmasına rağmen onun ahlak sosyolojisinin muhafazakâr bir toplumsal düzen olarak görülmemelidir. Çünkü O, 19. yüzyılda Fransız toplumunda görülen sınıflar arasındaki toplumsal gerginliklerden, milliyetçilikten, Yahudi aleyhtarlığından duyduğu rahatsızlığa siyasal bir yanıt verme amacındadır.

Devam eden bölümde, Modern toplumlarda kültürün demokratikleşme fikirlerine getirilen birtakım eleştirilere yer verilmektedir. Yazar, burada Mannheim'e yapılan eleştirilere değinerek bu eleştirilere hak vermekle toplumun eğitimsel ve kültürel reform planlarından yoksun kalınacağını düşünmektedir. Burada Mannheim'in ortaya koymuş olduğu reform düşüncelerinin ciddiye alınması gerektiğini belirtmektedir. Mannheim'in 1920 ve 30'ların başlarında ele aldığı kültürel demokratikleşme hakkındaki görüşleri

ilerleyen zamanlarda savaş sonrası toplumsal sorunlar ve ilerici toplumsal değişim için planlarına temel teşkil etmektedir.

Georg Simmel'in para felsefesi üzerine tartışma konularına değinen yazar, Simmel, Marx, Weber ve Lucaks arasındaki benzerlikler ve farklılıkları para ortak temasını dikkate alarak vurgulamaktadır. Simmel tıpkı Weber gibi araçların amaçlara hükmettiğini görüşünü öne sürerken kaderci temayı benimsediği görülmektedir. Simmel'in çalışmasının en değerli yanı, bir kurum olarak paranın rolüne dair gerçekten toplumsal bir görüş geliştirmiş olmasıdır. Simmel parayı, bir kültürün gelişiminin asli bir özelliği olarak görmesi onun özgünlüğünü ön plana çıkarmaktadır.

Toplumsal bir sistem üzerine değerlendirildiği Talcott Parsons'u onun argümanlarından yola çıkılarak kuramının tutarsız yanlarına dikkat çekilmektedir. Parsons'a getirilen eleştirilere de yer verilirken, bazı eleştirilerin yersiz olduğu fikri öne sürülmektedir.

Eserin ikinci kısmında erken dönem kurumlar sosyolojisi ele alınmaktadır. Antropoloji ve sosyoloji arasındaki etkileşime yer verilirken kilise bağlamında din sosyolojisine indirgemeye çalışılmaktadır. Toplumların değişen inanç şekillerinin devam eden yüzyıllarda sosyolojiyi de kurumsal açıdan etkilediğine dikkat çekilmektedir. Antropolojik araştırmalarla insan kültürünün göreceli olması fikrinin anlaşılmasıyla birlikte genel olarak toplumlar hakkında evrensel bir bakış açısının çok fazla bilimsel olmayacağı anlaşılmaktadır. Yazar, Modern sanayi toplumuna doğru bir değişimle birlikte toplumun genelinin kültürel sekülerleşme sürecine maruz kaldığını söylemeyeceğini belirtmektedir. Bunun sebebinin bazı toplumların kültürlerine karşı hassas bir tavır içinde olmalarından kaynaklanmaktadır.

Yazara göre şehir, toplumsal değişimin ürünü ve modern değişimin gerçekleştiği coğrafi mekândır. Şehirler ve uygarlık ilişkisini inceleyen yazar, şehirlerin ve kentleşmenin tarihinin sürekli ve kesintisiz bir evrim olarak görülemeyeceğini, modern dönemden önce önemli kentsel çöküş ve yenilenme dönemlerin yaşandığını belirtmektedir. Ayrıca Batı toplumunun değerlerini şehrin ürettiği ahlaki düzenle ilişkilendirmektedir. İslami şehirlerin siyasi belirsizliğinin, serbest ticarete, bağımsız banka kuruluşlarına ve ticari bir kültürün değişimi için gerekli olan sosyolojik koşullara zarar verdiğini düşünmektedir. Şehrin büyümesi bürokratik bir statü grubunun büyümesiyle doğru orantılı olarak ele alınmaktadır. Sonuç olarak kentleşme, sekülerleşmeyi meydana getiren değerlerin yayılmasında modernleşmenin önemli bir unsuru olarak görülmektedir.

Toplumsal tabakalaşmanın kökeni, teknolojinin yenilikler ve icatlar sonucu yeni bir iktisadi ortamın oluşmasıyla bağlantılandırılmaktadır. Top-

lumların sınıflara ayrılmasının analizini Marx, Weber ve Amerikalı yapısal işlevselciler açısından ele alınmaktadır. Marx'a göre adaletsiz bir sistemde toplumsal çatışmaların dinamiği olarak görülen sınıf, Weber'de toplumsal kapanımın bir stratejisi olarak işlenmektedir. Amerikalı yapısal işlevselciler, toplumsal farklılaşmasının mesleki hareket ve iş rekabeti açısından toplumu olumlu etkilediğini düşünmektedir. Amerika için toplumun sınıflara ayrılmasının tek eksik yanı, ırkçılığı ortaya çıkarmış olmasıdır

Aile; hem kurumsal hem de işlevsel açıdan tanımlanarak evrensel bir aile profilinin tartışması yapılmaktadır. Bu bölümde Aile sosyolojisi ile Antropolojisinin tarihi 20.yüzyıl aile sorunları bağlamında ele alınmaktadır. Devamında Kuşaklar sosyolojisinde yazar, 1945 ve 1960 kuşaklarının yaşam tarzlarını ve değişen modern şartlara uyumlarını incelemektedir. Bu bölümün ulaşmaya çalıştığı sonuç, kuşaksal bilincin, kitlesel bir olayla işlendiği zaman toplumun birlik ve beraberliğinin artacağını ve toplumsal sınıfın engellerinin üstesinden gelinebileceği düşüncesidir. Örneğin; savaş gibi travmatik bir durum karşısında kuşaklar birlik, beraberlik ve dayanışma adı altında bir araya gelmektedirler. Bu bağlamda 20. yüzyılın sosyolojik olarak anlaşılması; tarihini ve kültürünü biçimlendiren belirgin kuşaksal hareketlerin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Yazar Vatandaşlık sosyolojisinde, seküler bir toplumda, vatandaşlığı toplumsal dayanışmanın başlıca temeli olarak görmektedir. Kimlik, yurttaşlık erdemleri ve toplum kültürünü vatandaşlık ile bağlantılı olarak incelemektedir. Burada Vatandaşlık çalışmalarının geleceğinin küreselleşme ve insan hakları teması etrafında şekilleneceği görüşü anlaşılmaktadır.

Sonuç bölümünde Sosyoloji disiplininde tutarlılık ve kırılma noktaları ele alınmaktadır. Disiplinlerin toplumlara bakış açılarını ifade eden yapay kurular olduğu, her zaman yeniden oluşturulabileceğini ya da yok olup gideceği belirtilmektedir. Yazara göre sosyolojinin bir disiplin olmayı sürdürebilmesi için kendi tarihsel geleneğinin farkındalığına ve bunlara bağlılığa gereksinim duymalıdır.

Bu eserde alışık olunan düzenden farklı bir anlatım tarzı görülmektedir. Yazar, kuramcıların hayatlarına ve eserlerine onların kuramlarını ele aldıkları sonra yer vermektedir. Bu da eserin akıcılığını bozmaktadır. Buna rağmen çağdaş kuramcıların sosyoloji klasiklerine yapmış olduğu eleştirilere karşı klasik dönem sosyolojini savunması ve sosyoloji mirasına sahip çıkması açısından faydalı bir eser olarak görülebilir. Özellikle 20. yüzyıl toplumsal sorunları klasik dönem sosyoloji kuramlarıyla bağlantılandırması, klasik dönemden modern döneme geçerken aradaki bağlantının anlamlandırılmasında yardımcı olmaktadır.